

ÉRTEKEZÉSEK
A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

IX. KÖTET. III. SZÁM. 1881.

NYELVÜNK
UJABB FEJLŐDÉSE.

BALLAGI MÓR

R. TAGTÓL.

— Árs 20 kr. —

BUDAPEST, 1881.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

É R T E K E Z É S E K

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. 1867—1869.

I. Solon adótörvényéről. Telfy Ivántól. 1867. 14 l. Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvkönyvhöz. Telfy Ivántól. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. Tárkányi J. Bélától. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelung-ének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. Szász Károlytól. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunkokai, ezek tekintetéből Akadémiánk feladása Toldy Ferencztől. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. Vámbéry Arminről. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Gelije Katona István főleg mint nyelvész. Imre Sándortól. 1869. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. Bartalus Istvántól. Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai 1550—59.—2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. — 3. Baldi Magyar-Olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szecezi Molnár Albert 1574—1633). Toldy Ferencztől. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. Brassai Sámuelről. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól. Bartalus Istvántól. 1870. 43 l. 20 kr.

Második kötet. 1869—1872.

I. A Konstantinápolyból legújában érkezett négy Corvin-codexről. Mátray Gábor l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. Szász Károly r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. Joannovics Gy. l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. Finaly Henrik l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. Telfy Iván lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. Zichy Antal l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szó tárka 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytanú névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Besenyei előtti) Toldy Ferencz r. tagtól. 1871. 124 l. Ára 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölésök módjairól. Gr. Kuun Géza lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. Szilády Áron l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. Szénássy Sándor l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defterekről. Szilády Áron lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. Szvorényi József lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 kr.

Harmadik kötet. 1872—1873.

I. Commentator commentatus. Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázói után. Brassai Sámuel r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Csérei János Barczai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében Szabó Károly r. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. Szabó Imret. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló. Vadnai Károly l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. Finaly Henrik l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ősköltészetre. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost. külső l. tag felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. Goldziher Ignácztól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. Riedl Szende l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. Gr. Kuun Géza l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es ígék külön ragozásának. Riedl Szende l. tagtól. 51 l. 20 kr.

NYELVÜNK UJABB FEJLŐDÉSE.

BALEAGI MÓR

R. TAGTÓL

BUDAPEST, 1881.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

Az Akadémia épületében.

Budapest, 1881. Az Athenaeum r. társ könyvnyomdája.

Nyelvünk újabb fejlődése.

(Olvastatott a M. T. Akadémia 1881. január 3-án tartott ülésében.)

Rövid visszapillantást akarok vetni úgynevezett nyelv-újításunk ügyére, és azon tényezőkre, melyek közreműködtek századunkbeli irodalmunknak ez újítások segítségével történt alakulására, hogy megtudjam, vajjon csakugyan olyan-e az a mi irodalmunk nyelve, hogy midőn klasszikus íróinkat az iskolában olvassák, és művészi szépségeiket fejtegetik, okvetlen szükséges az ifjúságot azok nyelvbeli barbarizmusaira is figyelmeztetni.

Teszem ezt nem vitatkozási kedvből, hanem mert veszedelmet látok a multat elborítással fenyegető azon áramlatban, mely a fejlődés fonalát megszakítva, nyelvünket könnyen azon bizonytalan habozó állapotba sülyesztheti ismét, melyben azt a század eleje találta.

Általános érdekű levén e szerint a tárgyam, úgy akarok a dologhoz szólni, hogy a nem-nyelvész is értsen belőle és okulást meríthessen vitatkozásinkból. Minél bonyolultabbnak, minél több vitás pontot mutatónak látom a kérdést, annál több okot találok arra, hogy minden tudós fitogtatást félretéve, az alapelvek tisztázására és azok fejtegetésében közérthetőségre törekedjem.

Háromszáz esztendeig a nemzet esze nem egy nyomon járt szívével. Ez, szülőföldében gyökerezve a hazáé volt, míg értelme idegen tájékokon kalandozott s onnan táplálkozott. Tudományát egy lehanyatlott civilizáció nyelvén nyerte, társas műveltségre, finomságra pedig a szomszéd nagy nemzetek tanították.

Mikor végre a mult század utolsó tizedében arra a tudatra ébredt, hogy nyelve nélkül nemzeti független létele,

s ennek biztosítékát képző alkotmánya is veszélyeztetve van; meglöbbsenve vette észre, mily nagy lézag tátong értelmi műveltsége és az élő nyelv közt, melyet ezentúl annak eszközeül kívánna használni. Idegen nyelvek segítségével alkotott tágkörű szellemvilágának a köznép tüzhelye körébe szorult, és századokon át itt tengődött, elparlagosodott anyanyelve se-hogy sem tudott többé megfelelni.

A lelkesek, kik a nemzeti nyelv e hanyatlásán segíteni vállalkoztak, azt úgy hitték legbiztosabban eszközölhetni, ha az előhaladt nemzetek irodalmi termékei után idomított nemzeti irodalmat teremtenek, hogy ez úton a magyar szó a csiszolt idegenhez símulni kényszerülvén, a pórias lapossághól és ízetlen terjengésből kivergődjék s képessé tétessék az új ismeretek és eszmék kifejezésére.

Erre első sorban a halhatatlan érdemű Kazinczy mutatott utat, úgy saját alkotásaival példát, mint alkalmilag felállított elméleteivel irányt adva. Fél százados írói pályáján első sorban a nyelv gazdagítását és csinosítását tartván szem előtt s e tekintetben minden lehető kísérletet megtevén, utoljára is a nyelvmívelést mindenestől a szépérzéknek és ízlésnek rendeli alája. »A nyelvrontás is tiszteletes, ha szépet, jót ad«, — mondja Sallust fordítása előszavában.

Szerencse, hogy újabb irodalmunk a kor szüksége és a nemzet geniusa sugalta e paradoxon nyomán indúlt, mert kiválóképen annak köszönhető, hogy ma oly nyelvvel rendelkezünk, mely szabatos fogalomjelölése, és símulékony mondat-szerkezetével a nyugoti civilizáció minden kívánalmainak megfelelni képes.

Kazinczy ama nyilatkozatában, úgyszintén nemzeti nyelvünk e nyilatkozat értelmében történt több, mint fél százados fejlődésében, azon nagy igazság nyert mintegy anticipando kifejezést, hogy a *nyelvalkotás nem a reflektáló ész, hanem a művészi közvetlenség szüleménye*, mit is azóta a tudományos kutatás egész az evidenciáig kiderített és bebizonyított.

E szerint csak úgy szólhatunk nyelvművészetről, mint pl. zeneművészet eredeti alkotásairól, értvén nyelvművészet alatt szónak és mondatnak a szép törvénye szerint való oly

idomítását, melyben a nyelv folyton teremtő ereje, voltaképeni élete nyilatkozik.

A gondolatvilág folyvást változó tartalma ugyanis, hogy kellő kifejezésre jusson, az öröklött nyelvanyagot egyre átido-
mitani kénytelen. A létező nyelvanyag ezen átido-
mitása az eredeti nyelvalkotás műve folytatásának mondható, a mint ez
szellemünk lényegében gyökerező törvények szerint a reflexió
hozzájárulása nélkül, benső szükségességgel történik.

A szókészlet és a nyelvtani alakok első eredeti megállá-
pitásával az emberi szellem a nyelvalkotó munkának csak felét,
úgyszólván csak anyagi részét végezte; az igazi szellemi alko-
tás ott kezdődik, hol a szó a kifejelett gondolat szolgálatába
lép és mondatszerkezetet alkotva, érteményi árnyalatait
fejt ki.

Valamint az emberi egyén maga természetét, igazi mi-
voltát, jellemét csak a társaságban, más egyénnel való érint-
kezésében mutatja ki: úgy a szóegyén is valódi értéke szerint
csak a mondatszerkezetben, más szókkal való összeköttetésben
jelentkezik.

Az igazi nyelvművelő, tehát nem a szótáríró, ki a meg-
levő szókincset rendez, lajstromozza, sem nem a grammatikus,
ki a nyelv adataiból annak törvényeit levonja, és a szó mondat-
beli alakjaival bibelődik; hanem a költő, a szónok, a tudomány
főlként művelője, szóval mindazok, kik az ezer változatú gon-
dolatokat és érzeményeket, melyek benső életüket betöltik, a
beszéd segítségével másokba átönteni és azokban hasonló gon-
dolatokat és érzelmeket életre kelteni képesek. A szó azonban
magában véve erre nagyon elégtelen, mert a szó többnyire
igen tökéletlen kifejezője, úgyszólván árnyéka csak a gondolat-
nak úgy mint az érzeménynek; az azzal élő tehát célját csak
úgy és akkor érheti el, ha a mondat művészi alakítása, a han-
gok szép aránya és rhythmusa által rezgésbe hozott lélek erejét
fokozott összeműködésre hangolni bírja, s mert e célra az új,
mint meglepetést szülő, a figyelmet kiválóan megragadó, külö-
nösen alkalmas, a nagy nyelvművészek már csak azért is egy-
általában újítók.

A nyelv e szerint mind élő mivoltánál, mind pusztán
symbolizáló természeténél fogva szükségképen változó; de vál-

tozhatik ellapúlva, szóhangokban áradozva és eltorzúlva, a mi-lyennek pl. Kártigám szerzőjénél látjuk, vagy változhatik művészi alakítás folytán szépülve, a minőnek Kazinczynál és követőinél tapasztaljuk.

Hogy a század elején használatban volt parlagi nyelvet a neki lendült írói tevékenység mellett fejleszteni, bővíteni kell, azt mindenki belátta és vallotta; csak az volt a kérdés, hogy e bővítésnek a száraz nyelvtan legyen-e az irányadója, vagy a művészi szépérzet. A nyelvtani irányt Verseghi iskolája képviselte, hol az új fogalmak jelölését úgy ejtik meg, hogy pl. »concurrere« jó magyarán így hangzik: *Tudományi remek-lés által valami tiszte, hivatalt kérni vagy keresni*, s ehhez képest »concurrere pro cathedra«, *tanítószéket tudományi remeklés által kérni vagy keresni*. Ellenben a művészi irány-zat a »concurrere« fogalomra »pálya« szóból a *pályáz* igét alkotja, s így »concurrere pro cathedra« e két szóval fejezhető ki: *tanszékekért pályázni*.

Hogy *pályázni* szebben fejezi ki azt, a mit az új érte-lemben vett latin »concurrere« szó mond, mint *remeklés által tiszte, hivatalt kérni vagy keresni*, ezt, úgy hiszem, bizonyí-tani nem szükséges. De azt igen is meg kell jegyezni, hogy a nyelvben, a mi szebb, rendesen szabatosabb, helyesebb is, mint a hosszabb, körülírással kifejezés, mely, a mint példánk is mu-tatja, a mellett, hogy esetlen, többnyire sántít is. Vagy, hogy példánk mellett maradjunk, kérдем, áll-e az, hogy minden pályázó remeklő is egyszersmind?

Igaz, hogy nem is a *pályázni*-féle új szók ellen irányúl az ellenvéleményűek támadása, hanem olyan újítások ellen, minő a felhozott példában a *tanszék*, melynek első részét, mint önálló tőszót a nyelv azelőtt nem ismerte, s kérdésbe vehető, hogy volt-e akárkinek is joga *tanít*, *tanúl*, igék gyökét név-től használni, s ennek folytán a nyelvet *tan* tövel képezett szók egész özönével elárasztani? — Szabad volt-e oly szókat alkotni, mint: *bölcsészettan*, *embertan*, *észtan*, *erkölcsstan*, *géptan*, *hittan*, *lélektan*, *nyelvtan* stb., továbbá: *tananyag*, *tan-díj*, *taneszköz*, *tanév*, *tanfelügyelő*, *tanfolyam*, *tanintézet*, *tan-köteles*, *tanköltemény*, *tanosztály*, *tanpénz*, *tanszabadság*, *tan-szak*, *tanszék*, *tantárgy*, *tanterem*, *tanterv*, *tanügy* stb., s végre

halmozva a törvényteleniséget: *tanár, tanáregylet, tanárkodik, tanárság, tanársegéd* stb.?

E kérdésre, mely a szóban forgó ügynek éppen sarkpontját teszi, ma is csak azt felelhetem, a mit már egyszer e helyen elmondtam, hogy éppen úgy kérdezhetnők: »Van-e joga nemzetnek forradalmat csinálni?« — Mert igen is, forradalom munkája, nemzeti fölgerjedés műve az, a minek Kazinczy ihletett kezdeményezője, s utána több mint félszázad óta a nemzet legjobbjai, folytatói, befejezői.

Mi is a forradalom? A társadalom rendkívüli eszközökhöz nyúlása, mikor életszükségeit többé rendes úton kielégíteni nem hiszi.

Tökéletesen ilyen volt nyelvünkre nézve a helyzet, midőn e század elején a nemzet lelkesebbjei arra vállalkoztak, hogy az évszázadokon át a magánélet szűk körében lappangott nyelvünket a nyugoton kifejlett és hazánkban meghonosítandó ipar, tudomány és művészet magasabb körű közegévé tegyék, s a csekély számú műkedvelők közt tengődött irodalmat nemzeti irodalomná emeljék.

Óriási feladat, mely minthogy az akkoriban rendelkezésükre állott nyelvkészlettel keresztülvihető nem volt, lelkesedések hevében rendkívüli eszközökhöz nyúltak, forradalmat csináltak.

Mi tagadás benne, a tényleg érvényben volt nyelvtörvények felforgatása biz az, mikor Kazinczy s az ennek példáján indult »merők serege« olyan szokat alkottak vagy hoztak forgalomba, mint e következők: *Ábra*, ábrált, ábránd, ábrándkép, ábrándos, ábrándozik, ábrány, abrosz (földabrosz), abroszol, adag, adalék, adat, adoma, adományoz, adományozott (begabt), adomáz, aggály, aggastyán, agykér, agyrém, akadályverseny, alag, alagesövezés, alagút, alaj, alajoz, alak (Form), alakí, alakít, alaktan, alakúl, alany, alap, alapelv, alapít, alapítvány, alapos, alapzat, álarcz, álcza, álczáz, áldozár, alkalom (Gelegenheit), alkat, alkatrész, alkony, alkonypir, alkus, alkuszdi, álladalom, álladék, állag, állam, állami, államiság, állapotjegyző, állatöv (zodiacus), állattan, állít (behaupten), állítmány, állítólag, állomány, állomás, állomásoz, állövet, állvány (Gerüst), általány, anyag, anyagelvi, apály, ápolda, ár,

áradat, áramlat, áramlik, arány (proportio), aránylag, aránylik, aránymutató, arányos, arcz-él, árlejtez, árny, árnyal, árnyalat, árúsít, árútelep, árvaház, árvaügy, árverez, ásvány, ásványos, aszkór, átalakít, átalakúl, átlag, átlagos, átlényegül, átló, átmérő, átszögellő, avat (weißen), avatag, avatatlan (uneingeweiht), ázalag, ázalék.

Báj-alak, bájhírlő, bájkép, bájló, bajmócz, bankár, bánlás, bánol, bántalmaz, bántalom, bányol, barangol, becs-érték, becslő, becslő-biztos, befolyás (árv. ért.), begyer, begyeredik, begyes, begyeskedik, belbecs, belebbez, belérték, belrész, belterj, belterjes, belügy, belügyminiszter, belváros, bélyegköteles, bélyegment, belzet, bérencz, bérlet, bérló, bérmentes, bérmentesít, bérszolga, beruház, besoroz, beszély, betűszám, bibornok, billentyű, billentyűzet, bírál, bírálat, birtokol, bitor, bitorló, bitorol, bizalmas, bizalmi, bizalom, bizomány, bizományos, bizonyíték, bizonylat, bizonyol, bizottmány, bizottság, biztonság, biztos (commissarius), biztosít, biztosíték, bohócz, bohózat, bók, bókol, boly, bonczol, boncztan, bonyodalmas, bonyodalom, bonyolít, bonyolodott, borász, borászat, bordált, borék, borlél, borszesz, borzadalom, borzadály, botor, botrány, bölcsel, bölcsélet, bölcsész, bölcsészet, bőnye, bőrönd, bőröndös, börtön, börtönöz, búgond, bújtvány, burkolat (utczaburkolat), burkony, busás, busásan, buvár (pl. történetbuvár), buvárkodik, buvárlat, buvárol, buzgalom, búkőr, búvkör, búvszer.

Csáb, csábfény, csajkász, csalogány, csáp, csapadék, csataj, csatár, csatárláncz, csatároz, csatányos, csatolmány, csattanós, csavar (sróf), csavargőzös, csavarjárat, cselekmény, cselekvény, cselszövény, cselszövő, csemp, csempész, csempészet, csend, csendbiztos, csend-őr, cserepéldány, csillagász, csillagászat, csillár, csipesz, csomag, csomagol, csontváz, csoport, csoportosít, csoportosúl, csőd, csődít, csődtömeg, csődül, csőr.

Czáf, czáf-irat, czég, czégvezető, czélszerű, czélszerűsít, czikk, czikkelyez, czikkezés, czikornya, czikornyáz, czím, czímez, czímlap, czímszalag, czímnzetes, czipész, czók, czölöpzet, czukrász, czukrázda.

Dacz, dacz-szövetség, dag, dagály (Schwulst), dagályos (schwulstig), dalárda, dallam, dallamos, dalmű, dalnok, darvadoz, delej, delejes, delejez, delnő, diadal, dicsteljes, dicsvágy, díj, díjaz, díjnok, diszít, diszitmény, diszitményez, díszmű, divat (Mode),

divat-árú, divatlap, divatozik, dombormű, dug-árú, dug-árus, durrlég, durvány, dül-alj, dülény, dülényded.

Ébrékény, ecsetel, éd, éghajlat, egészlés, egészlet, egyed, egyeduralom, egyén, egyéniség, egyenköz, egyenközű, egyenleg, egyenlegez, egyenlet, egyenlítő, egyesület, egyetem, egyetemít, egyetemleg, egyezmény, egyezményes, egylet, éj-egyen, éjnap-egyen, ékezet, ékitmény, ékkő, ékmű, ékszer, ékszerárú, ékszerész, élcz, élczel, élczes, élczeskedik, éldel, éldelet, eldöd, élelmez, élelmezőtiszt, clem, élemény, elemez, elemi, elemzés, éleny, élenyít, életképes, életmű, életművezet, életóvó, elővül, ellenőr, ellenörködik, ellenöröz, ellensúly, ellensúlyoz, ellentét, ellenzék, ellenzékeskedik, ellenző, elmehábor, elmélet, elméncz, elméncz-kedik, élmény, elnapol, elnök, elnöklet, elnököl, elodáz, előd, előföltét, előföltétel, előfogat, előfogatos, előidő, előirányoz, előirányzat, előkép, előleg, előlegez, előny, előnyös, előrs, előrajz, előszeretet, előszó, előtér, előttemez, előzékeny, előzmény, elszigetel, elv, élv, élvez, élvezet, elvhű, elvszerű, elvtelen, emeltű, emelvény, emle, emlék, emléz, engedelkeny, engedély, engedélyez, engedmény, engedményes, engedményez, építész, építészeti, építség, érdek, érdekel (interessiren), érdekes, erdész, erdészeti, eredmény, eredményez, eredő, erély, erélyes, érem, éremtan, erény, erényes, érintő, erőd, erődít, erődítmény, erőmű, erőművész, erőművészet, erősít (állít), erőtelj, érték (Werth), értékes (werthvoll), értékesít, értekezik (disserál), értekezés, értekezlet, értelmez, értemény, értesít, értesítvény, értesül, érv, érvel, érvény, érvényesít, érvénytelen, érzékel, érzékít, érzeleg, érzelem, érzeltgős, érzemény, érzület, esedékes, esély, esemény, esernyő, esetleg, esetleges, estély, eszély, eszélyes, észlel, észlelet, észlet, eszme, eszmecsere, eszmény, eszményi, eszményít, étvágy, évfolyam, évszak, ezred, ezredes.

Fajsúly, fajtáz, falám, falazat, fáradalom, faragvány, fedelék, fedélzet, fegy, fegyencz, fegyverzet, felhárny, fejezet (caput), fejlem, fejlemény, fejleszt, fejtemény, fekhely, fekély, fekélyes, fekélymentes, felebb, felebbezés, felesleg, felfogás, felsorol, felszerel, felszín, felszínes, felületes, felület, felületes, felülvizsgál, fém, fenn-érzet, fennsik, fénykör, fénylak, fénymáz, fénymázol, férczelmény, ferde, ferdény, ferdít, férkező, festvény, fesz, fesz-erő, fesztelen, fesztelenség, feszült (pl. figyelem), feszült-

ség, ficzam, fintorkép, fivér, fodradlék, fodrász, fogalmaz, fogalmazó, fogalmazvány, fogalom, fogalomszó, fogékony, fogékony-ság, foglalék, foglalmány, foglalvány, fohász, fok (gradus), fokoz, fokozat, foktér, fokterű, folyamány, folyamat (cursus), folyékony, foncsor, foncsorol, forgalmi, forgalom, forgatmány, forradalmi, forradalom, forrasz, forraszcső, földész, földészet, fölény, fölösleg, föltétel, föltételez, förgettyű, főveg, futár, fuvola, fuvoláz, függély, függélyes, függélyez, függöny, függönyöz, függvény, fűvés, fűvészet, fűz (heften), fűzet (Heft).

Gátna, gátony, gazdász, geny, gép. gépész, gépezet, gépies, gerj, gócz (focus), gócztáv, gócztér, gondnok, gondnokság, gondoz, gondvisel, górcső, gőg (larinx), gőgfedő, gőncz, gőnczölít, gőnczölösség, göngy, göngyöl, göngyöleg, göngysúly, gör-
ágy, göreb, görgeteg (hógörgeteg), görgyület, görhíd, görkő, görvély, görvélykőr, gőzgép, gőzhajó, gőzös, gúla, gúnyor.

Gyákok, gyámbírótság, gyámintézet, gyámolda, gyám-ság, gyár, gyarap (főnév), gyár-ipar, gyarmat, gyarmatos, gyarmatosít, gyármunkás, gyármű, gyáros, gyártmány, gyermek, gyógy, gyógyászat, gyógy-erő, gyógyhatás, gyógykezel, gyógy-mód, gyógyszer, gyógyszerész, gyógyszertár, gyógytár, gyorsíró, gyök, gyökmutató, gyököz, gyökszám, gyökszó, gyöngéd, gyöngédség, gyönyör, győzelem, győzelmes, győzelmi, gyufa, gyúpont, gyurma, gyutacs, gyútáv, gyűlde, gyűlhely, gyűlög, gyűnév, gyűrem, gyűsző.

Habarcz, hábor, hadastyán, hadászat, hadköteles, had-osztály, hagyaték, hagyományoz, hajcső, hajcsöves, hajcsöves-ség, hajhász, hajhászdíj, hajkora, hajlam, hajlékony, hajs, hajsza, hajtogat (conjugál), hálás (dankbar), hallcső, hall-érzék, hall-ideg, hangjel, hangjelez, hangkör, hangnyomat, hangol, hang-súly, hangsúlyoz, hangulat, hangverseny, hangversenyez, hang-zatka, hányad, hányados, hanyag (nachlässig), anyagol, hany-lat, hányszékelés, harcász, hasonló, hasonlós, hasznóbér, hasznóbéres, hasznóbérlet, hatalmazvány, hatály, hatályos, határol, hátír, hát-irat, hátralék, hátrány, hátrányos, háttér, hatvány, hatványmutató, hatványoz, hátvéd, héber, héberül, heg, hegedék, helyes, helyesít, helyeslés, helyettes, helyettesít, helyhatóság, helyiség, helyszín, helyszínelés, helyzet, helyzet-rajz, helyzetterv, hengerkerék, hevenyész, hevenyészve, hcv-

mérő, hiány, hiánylat, hiányzik, higany, higanyos, hím, hímez, hímpor, hímportok, hímszál, hírlap, hírlő, hírnök, hiszékeny, hit-elemző, hit-élet, hitszónok, hitszónokol, hittan, hittanár, hivatolt, hóbert, hódony, hófuvatag, hógörgeteg, holdkór, holdkóros, homlokdísz, homlokzat, homp, hondal, honol, honosít, honvéd, honvédelmi, honvédség, hordár, horderő, hordképes, hordképeség, horgony, horgonyász, horgonyoz, hölgy, hőmérő, hőmutató, hővezető, húdeső, hulla, huzal, huzam, hűbér, hűbéres, hüllő.

Ideiglen (in.), ideiglenes, ideiglenesség, idény, idézőjel, idézvény, idom, idomít, idomul, idomzat, időközi, időszak, időszerű, igenel, igenév, igenleges, igény, igényel, igénytelen, ildom, ildomos, illem, illemes, illeték, illetékes, illetéktelen, illetmény, ima, imaház, imáz, imola, inda, indítvány, indítványoz, indóház, ind-ok, ind-okol, ind-okolatlan, intelem, intézet, intézmény, intézvény, intézvényez, ipar, iparmű, iparos, iparüzlet, iracs, iracs-festés, irány, iránytan, iram, iramat, iramó, iramodik, irány, irányadó, iránylik, irányoz, irányzék, irányzó, irattár, irka, irla, irmodor, irnok, iroda, irodalmi, irodalom, iroma, iromány, ir-ón, iskolaköteles, isme, ismerv, ismervény, ismétel (Vox heri et hodie nata, jam tamen civitate donari incipit, mondja Kresznerics 1831), istenész, istenészet, iszam, itész, itészet, itészeti, ív (papiros), ivar, ivarszervek, izesült, izül, izült, izom, izomrendszer.

Járadék, járadékos, járda, járgány, jármű, járszalag, járulnok, járványos, játszma, javadalmas, javadalmoz, javadalom, javaslat, javasol, javítnok, jelenet (színpadon), jelenít, jelenleg, jelentékeny, jelentmény, jelentős, jelentőség, jelentvény, jelez, jel-ige, jel-igés, jelleg, jelleges, jellem, jellemes, jellemez, jellemtelen, jellemzék, jellemzetes, jellemző, jelmez, jelmondat, jelölt (candidatus), jelv, jelvény, jelze, jelzet, jelző, jog, jogar, jogász, jogos, jogosít, jogosult, jóslat, jutalék, jutányos.

Kaczer (coquette), kaczeroskodik, kacs (paragaphus), kagyló, kajdács, kaland (Abenteuer), kalandor, kalandos, kalandoz, káprázat, karcz, karmantyú, kármentes, kármentesít, karöltve, karom, kárpótól, kártalanít, karzat, kecs, kecses, kedély, kedélyes, kedvencz, kedvszesszenés, kegyelet (pietas), kegyencz, kőj, kéjeleg, kéjelem, kéjelgős, kéjenc, kéjhölgy, kéjlak, kéj-

sovár, kőjutazás, kellék, kelme, kelősít, keltez, kémjárat, kém-szemle, kenetes, kenetteljes, kénez, kéuv, képel, képesít, képe-sítés, képezde, képleg, képlet, képmás, képmásol, képvisel, képzeleg, képződik, képződmény, kérdemény, kereslet, keres-mény, keret, kerevet, kerülék, kerülékes, kérvény, kérvényez, keser, készel, készlet, készülék, kétely, kétkedik, kézbesít, kéz-besítő, kezdemény, kezdeményez, kezdetleges, kiadvány, ki-bocsátvány, kifogásol, kilátás (átv. ért.), kímély, kímélyes, kín-vallat, kipuhatol, kisajátít, kisdédóvó, kisdédóvoda, kíséret, kísérllet, kísérlletez, kiváltság, kiváltságol, kíváncsi, kivonatol, kizárólagos, koboz (confisciren), kohász, komoly, komolyodik, komolykodik, komorna, korány, korlátnok, korlátol (átv. ért.), kóroda, köb, köbös, köböz, költészet, könyör, könyöradomány, könyvész, könyvészet, köresz, körít, környez, körönd, köröz, köröz-tet, körözvény, körülmény, körülményes, körző, kötbér, köteg, kötelem, kötjel, kötszó, következmény, kövez (pflaster), kövezet (Pflaster), közbenső, közeg, köz-egyen, középfitó (erő), közet, közlemény, közlöny, közömbös, közöny, közönyös, központ, központosít, közvetett, közvetít, közvetlen, közvetve, kutacs, kutasz, küldemény, küldeményez, külme, különöz, különözökodik, különöz, különözesség, külterj, külterjes, külzel, külzelék, küteg, küzdhomok, küzdter.

Lábalattaskodik, lajhár, lakályos, lakbér, lakmároz, lakoma, lakomáz, laktanya, laktanyáz, lángész, lanyha, lap (átv. ért.), láta, látcső, lát-ellenző, lát-érzék, láthatár, látkör, lát-lelet, látnok, láttamoz, láttáv, láz (Fieber), leb, lebel, lebkő, lég, léghajó, légkör, légszesz, légyott, lehangol, lehetőség, lejt (fn.), lejték, lejtékez, lejtémérő, lejtősít, lel, lelékeny, lelékeny-ség, lelencz, lelenczház, leleplez, lelész, lelület, leltár, leltároz, lemez, lendül, lendület, lendületes, lény, lényeg, lényeges, lep-leg, lesipuskás, léteg, léteges, létegesít, létesít, létesül, letét-hivatal, letétemény, letéteményez, létezik, létszer, létszeres, létszeresít, levonatol, lob, lobor, lógony, lom (Plunder), lombik, lovag, lovar, lovarda, löverseny, lök-erő, löpor, lörés, lörésel, löszer, lötvöl, löveg, lövész, lövölde.

Mudártárlat, magány, magánzó, magaslat, magasztos, máglya, makktyú, mákony, másodlat, másodperc, másol (co-piren), másoló, mázag, melléklet, mellény, méltány, méltányol,

méltányos, mélyed, mélyeszt, meneszt, menház, menhely, mentelék, meredély, mér-egyen, mereng, merény, merénylet, merev, mérleg, mérlegel, mérnök, mér-ón, merőleges, mérték, mértan, mérv, mérvadó, mestermű, metszvény, mez, mímbeszéd, mímel, mímjáték, minősít, minősíthetlen, minta, mintász, mintáz, mireny, mívelődés, modor, modoros, módszer, módszeres, monda, mondakör, mondol, mondomány, monorú, moraj, mosoly, mozdony, mozgalmas, mozgalom, mozzanat, mulékony, munkaképes, műbarát, műegyetem, műkedvelés, műkedvelő, műmelléklet, műnyelv, műremek, műremeklés, műszak, műszer, műszó, műszótár, műtárlat, műtő, művelet, művész, művészet, művezető.

Nagyzás, napdíj, nap-éjegyen, naptár, naszád, nedély, negély, negélyez, negyedlő, nehézséggel, nélkülöz, nélkülözhetlen, nemzetsor, népszerű, népszerűség, népszerűtlen, név-elő, nézet, nézlel, nézlet, nézpont, nősul, növedék, növelde, növény, növénytan, növényzet, nővér.

Nyák, nyakorján, nyár-elő, nyárhó, nyár-utó, nyegle, nyeglélkedik, nyegleség, nyercmény, nyercményes, nyerset, nyilvánít, nyilvánul, nyitány, nyomaték, nyomatékos, nyomatékoz, nyomda, nyomdász, nyomdászat, nyug, nyug-ágy, nyugdíj, nyugdíjaz, nyughely, nyugpont, nyugta, nyugtáz.

Óárus, odáz, ódondász, odorjas, ohaj, okadat, okadatol, okirat, okmány, okmányol, okvetlen, oldalék, oldalékol, oldószer, omlatag, omlék, ormány, országlár, ovoda, óv-intézkedés, óvszer.

Öl-el, öltöny, ömledezés, ön, önkéntes, önkívület, önkormányzat, önzés, önzetlen, önző, őrmester, őrnagy, örömpeszeve, örömteljes, őrs, őrszláncz, összeg, összegez, összpontosít, ősz-elő, őszhó, őszinte, ősz-utó, ötlet.

Páholly, pályáz, pályázat, pamlag, papnövelde, parancsnok, parancsnokol, parancsszó, parány (Atom), párhuzam, párhuzamos, párvonal, párvonaloz, pártfogol, pásztáz, pat, példány, példánykép, példányszerű, percz, perczmutató, pillanat, pipere, piperéz, piperkőcz, pír, polgárosít, polgárosodik, polgárosodás, porlatag, poroda, porodás, pótdíj, pótlap, pótlék, pótlolvaz, pótvizsgálat, pörölyde, puhány.

Rag, ragály, ragályos, ragasz, rákony, ragoz, rajong, rajongó, rajz, rajziskola, rajzón, rakomány, rakpart, raktár, ravatal, redőny, redőzet, reg, rege, regedal, regény, regényes,

regés, régész, régészet, reggély, rejtelem, rejtély, rejtélyes, rejtvény, rém, remek-író, remeklő, rémes, reményteljes, rémlír, rém-uralom, rendelkezik, rend-őr, rend-őrség, rendszer, rendszeres, rendszeresít, rendszerez, repkény, részecs, részél, részlet, részletes, részletez, részvény, részvényes, részvét, réteg (Schichte), réteges, rétegez, révedez, rideg, rím, rímél, rímes, rivalom (itéletnap rivalma. Petőfi), robaj (ex usu plebis jegyzi meg Kresznerics), roham, rohamos, rokonszenv, rokonszenves, rokonszenvez, roncsa, róta (Partie), rovancs, rovancsol, rovar, rovarász, rögeszme, röp-erő, röp-irat, röptyű, rövidlet, rövidletez, rugalmas, rugalom, rugany, ruganyos, rugony, rugonymérleg.

Sajátít, sajátító, sajtó, sajtóügy, sallang (átv. ért.), sallangos (pl. beszéd), sarj, sav, sáv, sebész, sebészet, segély, segélyez, sejt, sejtelem, sejtköz, semmisül, semmítőszék, sérv, sérvkötő, sétány, sikam, sikamos, sohaj, sorakozik, sor-ezred, sorközi, sugár (radius circuli), súlygyen, súlygyenlítő, surjány, sürmérő.

Szabadalmaz, szabadalom, szabadonc, szabály, szabályos, szabályoz, szabályrendelet, szabályszerű, szabályzat, szabát, szabatos, szabvány, szabványos, szak (Fach), szakadár, szak-avatott, szak-értő, szakkör, szaklap, szakma, szakmány, szakmányos, szak-osztály, szakoz, szaladár, szalag, szállékony, szálloda, szállomás, szállomásoz, számla, számoz, szaporulat, származék, szárny-intő, szaruzat, szaval, szavalt, szavaz, szavazat, százalók, szegély, szegélyez, szegvények, szegvényrendszer, székel, szelep, szellem, szellemdús, szellemes, szellemiség, szellengő, szelmény, szelményez, szelvény, szembesít, szemcse, szemcsés, személynök, szemelvénny, személyzet, szemész, szemészet, szemle, szemlészkedik, szemöld, szende, szender, szenít, szenül, szentély, szenv, szenvedelem, szenvedelmes, szenvedély, szenvedélyes, szenvedleg, szenvedlés, szenvedlem, szenvedmes, szenttelen, szépiész, szépiészet, szépirodalom, szerel, szerelvénny, szerény, szerénykedik, szerénytelen, szerep, szerepel, szerinte, szerintez, szerkezet, szertár, szertárnok, szerv, szerves, szertetlen, szervöz, szeszély, szeszélyes, szilárd, szilárdít, színész, színészet, színezet, színfal, színház, színi előadás, színkör, színlap, színleg, színleges, színmű, színpad, színtár, színtez, színvonal, szipka, szirt,

szivacs, szivar, szivaroz, szívély, szívélyes, szívlel, szobrász, szobrászat, szófüzet, szóhelyezés, szójáték, szokvány, szokványos, szólam, szólamlik, szolgálat, szőlőművészet, szónok, szónokol, szónoklat, szónokszék, szórakozik (átv. ért.), soroz, szórvány, szórványos, szorzandó, szorzat, szorzó, szótagol, szótár, szörme, szörny, szörnyceteg, szöveg, szövegez, szövetkezet, szurony, szűkkeblű (átv. ért.), szülemlik, szülep, szülész, szülészet, szüléskedik, szünetel, szün-idő, szünjel, szünnap.

*Tábor*kar, táborlat, tábornagy, tábornok (General), táborszer, táborszernagy, taglal, taglalat, taglejtés, tagosít, tag-osztály, tájékoz, tájékoztatlan, tájola, takár, takarmányoz, talaj, találékony, találka, talános, talántét, talány, talányos, talapzat, tálcza, tám, támfal, támla, támlásszék, tám-ok, tám-pont, tan, tanácsnok, tan-ágazat, tan-ágazatos, tan-anyag, tanár, tanárjelölt, tanárkodik, tanárság, tánczvizgalom, tandíj, tan-eszköz, tanfolyam, tanintézet, tanítóképezde, tanköltemény, tanköltészet, tankönyv, tanoda, tanoncz, tan-óra, tan-osztály, tanszak, tanszék, tanszerű, tantárgy, tanterv, tantét, tantétel, tanulmányoz, táp, táp-anyag, tapintat, tapintatos, táp-intézet, tápla, tapsoncz, tápszer, tár, tarajka, tárcza, tárczacizkik, tárgy (Gegenstand), tárgyal, tárgyz, tárgyi, tárgyilag, tárgylagos, tárgylagosít, tárgymutató, tárlat, tárna, társadalmi, társadalom, társalgás, társalog, társul, társulat, tartalék (átv. ért.), tartalékesapat, tartaléktőke, tartalmas, tartalmaz, tartalmi, tartalom, tartalommutató, tartam, tartozék, táv, tavasz-elő, tavaszhoz, tavasz-utó, távcső, távgyaloglás, táv-ír, táv-irat, táv-irda, távköz, távlat, távoltün, távsürgöny, téboly, tébolyda, téglány, téhelyröpű, tehervonat, teheték, tekeasztal, tekeőr, tekerces, tekerőta, tekintély, tekintélyes, tekőcz, tél-elő, telep, telepítvény, telepítvényes, telér, televény, télló, telivér, telj, teljhatalom, teljsúly, telkesít, tél-utó, tengerész, tengerészet, tenk (bukás), tény, tény-álladék, tény-állás, tényészmarha, tényező, ténykedik, tényleg, tényleges, ténylegesít, tényleges-ség, terecs, terem, terep, térfogat, térfoglalás, térime, teríték, térítmény, térítvény, terj, terjedelem, terjedelmes, térkép, tér-képez, terme, termel, termelés, termés, terménytár, termény-zés, térparancsnok, térség, tértan, terv, tervez, tervrajz, testőr, tes-tület, tétel (Satz), tételes, tétlen, tétova (főnév), tetszeleg, tet-

szelgő, tetszhalál, tetszhalott, tetteg, tetteges, tettegesít, tettegesül, tevékeny, tevékenység, tévmentes, tévtan, tév-út, titkár, titoknok, tollkés, tollnok, toloncz, tolonczoz, torlasz, torlaszol, torz, torzkép, torzképel, továbbít, többlet, tökély, töke (Kapital), tökélyes, tökélyesít, tökélyesül, tökésít, tömb, tömbesít, tömec, tömedék, tömeg, tömeges, tömeggondnok, tömkeleg, tömnyomat, tömör (massiv), tömörít, tömörül, történelem, történelmi, történet, történet, tőszám, tövér, tőzs, tőzsde, tudalom, tudor, tudorság, tudósítvány, tudvány, tulajdonítmány, tulakozik, túlbecsül, túlhatalom, túlkodik, túlnyomó, túlnyomóság, túloz, túlság, túlsúly, túlzó, tusa, tünemény, tüntet, tüntetés, tűzér, tűzés, tűzés, tűzetes.

Udvarias, udvarló, udvarol, udvaronecz, ujdondász, ujoncz (Rekrut), újonczoz, ujráz, usza, uszadék, uszály, uszályos, uszány, uszkár, uszoda, utal, utalvány, utalványoz, utánnyomat, utánzó, utánvét, utánzat, utánzó, utasítvány, utász, utászkar, utód, utógondolat, utókor, utórag, útvesztő.

Üde, üdít, üdül, ügybuzgó, ügyesít, ügyész, ügyéskedik, ügyészség, ügylet, ügynök, ügynökség, ügyvéd, ügyvédkedik, ülep (Podex), ülnök, ünnepély, ünnepélyes, ürmélet, ürmérték, üteg, ütem, ütem-írás, ütemzés, üteny, üt-ér, üzelem, üzér, üzérkedik, üzlet, üzleti, üzletpangás.

Vadonecz, vágat, vágány (Geleis), vágy (főnév), vagylag, vagylagos, vágytárs, válag, válka, választék (Auswahl), választékos, vál-ese, válfaj, vallomás, vállvetve, valósít, valósul, válpont, válrokonság, válság, válságos, váltóképes, változat, váraes, váromány, várományos, varrány, váz, vázlat, vázol, véd (főnév), védbeszéd, véd-egylet, védencz, véd-erő, védgát, véd-irat, védmű, védnök, védszent, védv, védvám, védvonal, végintézet, végintéző, végleg, végleges, véglet, végletes, végzemény, végzet, végzet-teljes, vegy-arány, vegybontás, vegyelemez, vegyész, vegyészlet, vegytan, vélelem, vélelmez, vélemény, véleményez, vendég-szerepel, vény, verseny, versenyez, versenytárs, veszélyez, veszélyeztet, vetély, vetélytárs, vevény, vezényel, vezényszó, viador, viárok, vigalom, vigarda, villam, villamos, villamosság, villany, villanyos, villanyoz, villanyszikra, virány, visszakozz, vizsály, vizsályos, viszony, viszonyít, viszonylagos, viszonylik, vita, vitás,

vívmány, vizhatlan, vizsga, vizsgáz, vonal, vonaloz, vonalzó, vonásol, vonásolt, vonasz, vonzalmas, vonzalom, vonz-erő, vonzó.

Zárda, zárdaszerű, zárgondnok, zárlat, zármondat, zene, zenede, zenél, zenemű, zenész, zenészet, zengfenék, zongora, zongorál, zongoráz, zord, zöm, zöm-árnyék, zömök, zúg-iskola, zúgnyomda, zuhaj.

Zsarnok, zsarol, zsebkönyv, zsebóra, zsebszótár, zсібaj, zсібaj.

Csak azokat az újításokat soroltam fel, melyek úgy élőszóban, mint az irodalomban ma is közkeletűek, elhagyva azokat az ezernyi ezerekre menő próbálgatásokat, melyeket a különböző tudományokban tettek. S látni való, hogy azok legnagyobbbrészt nem oly közönséges szóképzések, hol a tö külön magára, a képző is magában szabatosan körülírható értelemmel bírnak, hanem a nyelvteremtő erőnek oly közvetlen szüleményei, melyeknek micsoda törvény szerint történt alkotásáról sokszor magok az alkotók sem igen tudtak volna számot adni. Inkább érezték, mint tudták, hogy a szó, melyet belső ihlet adott ajkaikra, a nyelv szellemének s a nemzet geniusának megfelelő.

Jellemző erre nézve Kisfaludy Sándornak a nyelvújításról tett ímeze nyilatkozata: »Valakik magyarul irtunk, — úgy mond — többnyire mind neologizáltunk, annyiból, hogy a régi szavakat új divatba hoztuk: a hosszabb szavakat, azon időknél szüleményeit, melyek a férfihajat a hosszú és vastag czopfban helyezék, eredeti gyökereikre visszavezetvén, megrövidítettük; a megtalált gyökérszavakat másképen származtattuk és hajtogattuk, mintsem a közszokás cselekszi; a különböző vidékeknek szavaiból az alkalmasoknak látszottakat közönségessé tettük s két szóból egyet csináltunk. Mintha gyémántra akadtam volna, úgy megörültem, midőn Kazinczyban legelőször *kellem-et*, *Versegghi-ben magány-t*, *szomj-at*, *éh-et*, *gűny-t*, s magamban *dűh-öt*, *csend-et*, *láz-at* találtam.«

Tehát annyira nem öntudatos, annyira ösztönszerű volt az újítás, hogy Kisfaludyt magát is meglepte a *dűhös*, *csendes*, *lázít*-ből kivont és főnevekképen használt *dűh*, *csend*, *láz*, melyeket saját költeményeiben a szokott hosszabb *dűhösség*, *csendesség*, *hideglelés* helyett alkalmazott volt.

A közös forrás, melyből a nyelv gazdagítására és még inkább csinosítására irányzott ez ösztönszerű törekvések folytak, a nemzeti újhódás azon fennkölt szellemében keresendő, mely ama kor legkiválóbb jellegét és nyilvános s társas életének főrugóját képezte. Az a szellem az, mely jeleseiben, Kölcseyben, Széchenyiben, Deákban, Kossuthban, Vörösmartyban, Petőfiben, Eötvösben stb. egész az ihlettségig fokozódva, oly műveknek adott lételt, melyek örök fényt árasztván az időre, melynek szülöttei, azt a szónoki és irodalmi remeklés korszakává tették.

S ime ebben rejlik ama merész szóalkotásoknak egyedül lehető igazolása, s maradandósági igényük jogosultsága. A nemzet, különösen a haladó új nemzedék felkarolta az újításokat s magáéinak vallotta, mert azokban saját szellemére, eszejárására ismert. Nem kérdezte, hogy a szó, melylyel megkínálták, helyesen van-e nyelvtanilag képezve, hanem, ha jó magyar hangzású volt, elfogadta azon fogalom jelölésére, melyre épen szüksége volt, úgy, a mint elfogadta egykoron a *szem* szót azon testrész jelölésére, melyet úgy neveznek. Hogy mit jelent például *szerep* szóban a gyök, és mikép módosul ennek értelmé-nye, arra kevés gondja volt, ha egyébként tudta, hogy szerep annyi, mint a szintén conventionalis jelentésű Rolle, melyre úgy színpadon, mint az életben minden lépten-nyomon rászorúlt. Szintügy voltak a *komoly* szóval, mely *komor*-nak ugyancsak merész átalakítása azon ismert hangulat jelölésére, melyet a latin »serius«-sal, a német »ernst«-tel fejez ki, de magyarul sehogy sem volt kifejezhető. S valjon kárát vallotta-e nyelvünk, magyartalan lett-e az által, hogy e szép hangzású szókat sajátjává tette s most széltire és sokféleképen szerepelteti? Korántsem.

A nép nyelve is telve van oly kifejezésekkel, melyek értelmét nyelvtanilag elemezve aligha megtalálónók, más nyelvre fordítani teljes lehetetlen s mégis épen az efféle kifejezésekben, melyeket Erdélyi »a nyelv álló csillagainak« nevezett el, nyilvánul a beszéd legmagyarabb, legsajátságosabb szépsége. Ilyenek pl. *jól esik, rosszul esik, megjárta, még neki áll feljebb, lába kel, színéből kikelt, talpra esett, körmön font beszéd, cserbe hagy, isten igazában, színór igazában, földetlen földtől,*

rajta veszett, szó szele, hült helye, dugába dőlt, stb. — Valamint e szólamai sajátosságoknak, úgy a föntebb elősorolt, nagyrészt nyelvtanilag nem igen igazolható, de a közhasználatba átment szónak kiküszöbölését is úgy tekintené ma minden ember, mintha élő testéből egy tagot levágnának. *Igény, igényel, szerény, szerv, szerep, szilárd, terv, tervez* stb. épen oly édes tulajdonai mai nyelvünknek, mint akár *ember, állat, ló, tehén* stb.

Ezek tagadhatatlan tények, melyekkel mindenesetre számolni kell; de számolni kell viszont a nyelvtudománynak ama tényekkel szemben álló követeléseivel is, amennyiben nem kevesbbé tagadhatatlan igazságuk. Ilyen többek közt a »Nyelvőr«-ben tisztára kifejtett azon tétel, mely szerint: »csak oly újonnan alkotott szó jogosult, melyben nemcsak hogy az alapszónak jelentése tiszta, átlátszó, nemcsak hogy a képzőnek érfelemmódosító ereje érezhető: hanem ez utóbbi csakis azon működés végzésére legyen alkalmazva, a melyet a nyelvszellem élje szabott, s ezt a határt sehol és soha át ne lépje«.

Ki nem látja, hogy megfosztanók a nyelv tovább fejlesztését minden biztos alaptól, ha az idézett tétel helytálló voltát tagadni, vagy kétségbe is vonni akarnók.

Ne kerülgessük tehát a dolgot, hanem mondjuk ki egyenesen, hogy olyan szokat, mint: *alany, anyag, igény, komoly, szerep, szerény, szilárd*, homályos értelmű tőszóval, és ép oly homályos erejű képzővel bizony ma senki sem merne alkotni, ne is merje senki, mert nem élünk többé a teremtető erejű nyelvalkotás forradalmi korszakában, és a nyelv mai fejlettsége mellett beérhetjük a nyelvnek törvényes eszközökkel való gazdagításával.

A meglévő afféle kifejezésekre nézve azonban másképp áll a dolog. Azokat, ha az irodalom által forgalomba hozva közkeletűekké váltak, és nem nélkülözhetők, mert érezhető hégagot töltenek be, a használatból kitagadni most már annyi volna, mintha valaki felépült kész házát ledöntené azért, mert észrevette, hogy az épületanyag nem minden részében kifogástalan.

Lássunk egy konkrét példát. Szarvas Gábor tagtársunk szépen kimutatta, hogy a *zömök* szónak úgy mai alakja, mint

elfogadott jelentése téves etymologizálás szüleménye, s így az abból-rövidített *züm*, pl. hadsereg zöme, éppen semmi értelmi alappal nem bír. Hozzávehette volna fejtegetésében a *zümök*, *züm* szókhoz a *ferde*, *ferdit* kifejezéseket is, melyek szintúgy a *fordúl*, *fordít* szóknak alakra és jelentésre nézve változatai, mint *zümök* a zomak (kurta kigyó) szónak.

De mi következik ebből? Túlادunk már most e szókön, melyek szükséges fogalomárnyalatoknak mindenkitől jólértett kifejezői, s közéletben úgy, mint az irodalomban széltire használják? — De hát mit nyerünk vele? mikor a fentebb összeállított újítások, melyek származékaikkal együtt mai nyelvünk szókészletének nagy részét teszik, a »Nyelvőr« alkotta szabályok szerint többnyire szintoly törvénytelen származásúak, s így szintén kiküszöbölendők. Pedig ha szókészletünket annyira leapasztjuk, menten ott kezdhetjük ismét a nyelvnevelés munkáját, a hol e század elején nyikorgott s akkor minden nyelvtudományi bölcseségünk mellett is aligha nem megint a Versegli-féle ízetlenségekhez jutunk, a minthogy már is olvashatni olyanokat, mint *viszér* helyett *visszavivő ér*, a mi már csak egy lépésnyire van attól, hogy a *viszhangot* Pápai-Párizs így mondjuk: »erdő vagy völgy szélén szózatnak visszazengése.« Majd aztán kiküszöböljük a törvénytelen képzésű *költészet* szót és mondjuk *versszerzésnek*, *költészettant versszerzéstudománynak*, úgyszintén a rossz *szónok* kifejezés helyett mondjuk ismét: *ékesen szólásban gyakorlott ember*, *szónoklattan* pedig lesz: *ékesen szólásról való tudomány*.

Ha a megindúlt mozgalom sikert aratva, dolgát odáig viszi, ez nem volna kevesebb, mint megsemmisítése mindannak, mit a nemzeti szellem megújhodása nálunk két embernyomon át szóban és irodalomban szépet, dicsőt teremtett, hogy cserében bennünket a visszahatás hevében szülemlett néhány igen is kétes értékű oly nyelvdogmával boldogítsanak, melyek következetes alkalmazása a beszéd végképi ellapítását eredményezné.

Ilyen a többek közt az, hogy »ígetős összetételek a magyar nyelv természetével meg nem férők.« — Honnan merítették a legnagyobb biztosság hangján ejtett e szabályt? mikor a nyelv szelleme inkább az ellenkezőre mutat. — Mert nemcsak hogy számos ígető van nyelvünkben, mely névtő gya-

nánt is szolgál, mint *nyom*, *tér*, *zár*, s még a ragozott ige is névsorban járja, mint *tarts*, *írhatnámság*, *mehetnekkéje*, *veszekedhetnekkéje van*; tény az, hogy igetős összetételekre való analógiákban sines fogyatkozás, a minthogy egynéhányat maga a »Nyelvőr« is felhoz; sőt ragozott igével való összetételre is van nem egy példa, mint: *mentsvár*, *nebántsvirág*, *találomkérdés*, *térjmegeteza*. — De ha mindez adatok semmit sem nyomnának, maga az a tény is elegendő volna az igetős összetétel helyessége hebizonyítására, hogy *láthatár*, *látkör*, *nézpont*, *nyughely*, *röpirat*, s több efféle szószerkezet közkeletűvé vált a nélkül, hogy a nyelvérzék azokban legkevesebbé is megütkezött vagy legmagyarabb írónk, mint: Arany, Petőfi, Vörösmarty, azok használatától tartózkodtak volna.

Utoljára is a nemzet ura a nyelvnek s nem a grammatica, a mit tehát a nemzet egyértelműleg helyesnek vallott, azt a nyelvtudomány nem helytelenítheti.

Hasonló áll azon kárhoztatásról, mely az *írlejt*, *írverez*, *képvisel*, *pártfogol*, *kárpótol* összetételek ilyenféle használatát érte: *képviselek*, *képviselsz*, stb. Erre nézve 1874-ben megjelent »Német-Magyar Pótszótár«-om előszavában így nyilatkoztam: »Tény, hogy a szellemi közlekedésnek a szabad sajtó által eszközölt és soha ezelőtt nem tapasztalt élénkülése a mívelt nyelveket világszerte forrongásba hozta, s azokat bizonyos tekintetben a rendes kerékvágásból kizökkentette. Mintha a nyelveket is a röpitő gőzerő ragadta volna meg, mindenképen, még a képzési törvények mellőzésével is, rövidsége törekszenek, és ha a »hátírní, kéjútazni, gondviselni«-féle korcsalakok nyelvünkben felkaptak, hasonló nyelvrontások tapasztalhatók ma a német írónknál is, még pedig a jobbaknál, kik ilyenektől nem irtóznak: *weihwässern* (e. h. mit *Weilwasser besprengen*, Scherr), *taglöhern* (e. h. im *Taglohn arbeiten*, Auerbach), *nasführen* (e. h. bei der *Nase herumführen*, Scherr). Ez tehát kornyavalya, melynek nehéz lesz gátat vetni«. — Így vélekedtem 1874-ben. Ma tovább megyek s azt mondom, hogy a közönség, midőn a beszéd afféle egyszerűsítéseit, mint *képviselek*, *pártfogolok* stb. elfogadta, belső ösztönét követve, nálunk, grammatikusoknál jobban kiérezte a nyelv azon alaptörvényét, hogy a mit mint concret egységet gondolunk, annak megfelelő

kifejezésére lehetőleg szövegységet kell használni. Akármit mondjon az orthologia, a mai magyar ember jobban érti, ha azt mondjuk, hogy »az ünnepélyen a királyt József főherczeg képviselte«, mintha így szólunk: az ünnepi pompán (mert ünnepély is barbarizmus) a király-képét József főherczeg viselte.

Szintügy váltig dekretálhatják, hogy *kádár*-ban, *kulcsár*-ban az *ár* és *álnok*-ban, *asztalnok*-ban a *nok* képző idegen eredetű, azért még sem fogunk *tanár* helyett *professor*-t és *elnök* helyett *előülő*-t mondani és írni.

Az a materia peccans az egész mozgalomban, hogy a tudományos jó módszert rosszul alkalmazzák, hogy csak azokat a nyelvjelenségeket veszik figyelembe, a melyek épen mal-mukra hajtják a vizet, s néhány adat alapján hamar készek törvényt alkotni s azt legjobb íróink fejére olvasni. Ez imponál és megzavarja az elméket. A napokban egy ismeretes, derék tanférfit dolgozatát olvastam, melynek czíme így hangzik: »Vélemény az egyetemes *tanügyi* bizottság által kidolgozott *tanításterv* természetrajzi ágára vonatkozólag«. Ime a teljes confusio. Ha »tanításterv«, miért nem »tanításügy« is, vagy megfordítva, ha »tanügy« jó, miért nem »tanterv« is?

Mennyire megzavarodtak egyáltalában a helyes magyarságra nézve a nézetek, mutatja legvilágosabban az, hogy azokban a tudós sportnak mondható szórostálgatásokban sok olyat is megtagadnak az irodalmi nyelvtől, a mihez hasonlót, ha a nép ajkáról hangzik, becses nyelvatdképen üdvözlnek. Ha Baranyában, Vasban *mesterkél*, = »fehér ruhára hímet varr« igéből *mesterké*-t rövidítenek és így szólnak »az ing csupa mesterkéje öt forintba került«, ez szép is, helyes is: de mikor a kereskedelmi irodalom *számlál*-ból *számlá*-t csinált, ez nem jó, vagy mikor *vizsgál*-ból az újítók *vizsgá*-t rövidítettek, ezt az Antibarbarus egyszerűen a korcsok közé sorolja, s ennek folytán *vizsgáz* még korcsabb. Ha a nép a biharias *kellik*-ből *kék*-et von össze, vagy *öntvös* helyett *ütvös*-t mond, ez rendén van: de ha a tudományos műnyelv *műtevő* helyett *műtöt* alkot, ez már barbarizmus.

Odáig jutottunk a tudós hajsz folytán, hogy nem rég e falak közt hallottunk egy előadást, melynek czíme így hangzott:

»Tételek azon *determinansokról*, melyek elemei *adjungált* rendszerek elemeiből vannak *komponálva*«.

Ha a tudomány 50 évvel ezelőtt ily felemás nyelvvel élt, azon a nyelv akkori fejletlensége s a tudományos kifejezések teljes hiya mellett senki sem csodálkozhatik. Czélszerű is volt a hiányt latinnal pótolni akkor, midőn minden iskolázott ember nem csak értette a rómaiak nyelvét, hanem azon beszélt is; de ma, mikor az ember nagy matematikus lehet, a nélkül, hogy csak sejtene is, mit jelent az az *adjungere* szó, ma a nyelvet latin flosculusokkal úgy tarkázni, leggyöngédebben szólva, nem okos dolog, mert nem czélszerű.

Avagy nem lehetett volna-e az idézett mondatot érthetően így kitenni: Tételek azon determinansokról, melyek elemei kapcsolt rendszerek elemeiből vannak szerkesztve? — De hiába, a reactio soha sem tagadhatja meg természetét s akár-mely téren mozog, mindig túllő a célon. Hogy *determinans*-t, mint a tudomány nemzetközi műszavát megtartja, az ellen senkinek kifogása nem lehet, sőt az a helyes; de mi czímen szerepelnek magyar nyelven írt értekezésben az *adjungált* és *komponált* kifejezések?

Bizony nagy ideje, hogy kibontakozzunk a túlzott újítás idétlenségei szülte visszahatás befolyása alól, mely annál veszedelmesebb, mentül inkább indokolt volt első föllépésekor; mert a visszahatás mindig tévesztőleg hat az értelemre, s ennek — hogy Lews kifejezésével éljek — »mindennek elibe vágó rohanását« idézi elő.

Hogy a sok közül csak egyet említsek. A »Nyelvőr«-ék bizonyára csak úgy tudják, mint ellenfeleik, hogy a nyelvfejlődés folyamában mily nagy szerepet játszik az az öntudatlan, ösztönszerű lélekműködés, melyet nyelvérzéknek nevezünk, hogy az tehát nem üres szó, valamint nem üres szó a műízlés, bár mivoltát meghatározni s szavakba foglalni nem bírjuk. S mégis, mikor felejtetetlen Toldynk a megtámadott neologia védelmére kelve, a nemzet közhelyeslésében nyilatkozott nyelvérzékre hivatkozott, Szarvas Gábor tagtársunk nem talált elég gúnyos kifejezést annak kipellengérezésére és nevetségessé tételére, a helyett, hogy a mint a dolog mivolta megkívánta,

úgy szólott volna: »Igen is, a nyelvérzék alkotó, teremtő erő, de a nyelvtudomány a szabályozója.«

Mert kérdem, miben áll tulajdonképen a tudományos nyelvészkedés? Nemde, a beszédbeli adatok megfigyelése s az ezekből levont nyelvtörvények megállapításában? Mikor a »Nyelvőr«-ben ki akarták mutatni, hogy *kedély, szeszély, szivély, ünnepély* rosszul képzett szók, mit miveltek? Összeszedték az *ály, ély* képzőkkel alkotott névszókat: *aszály, osztály, szabály, szegély, veszély* stb. és ezekből vonták le a törvényt, hogy *ály, ély*, mint deverbális képző, névtők tovább képzésére nem alkalmazható, s így *kedély, veszély, szivély, ünnepély* nem törvényesen képzett szók.

Kétségen kívül ez a nyelvkutatás helyes, tudományos módszere, mely ellen ez esetben sem lenne semmi kifogásunk, ha az inductióhoz megkívántató teljesség is megvolna, és ki nem hagyják épen azokat a példákat, melyek a megtámadott kifejezések mellett szólanak, mint *lapály, személy* és *csekély*. Összevetve az ismeretes »csekén ők csekének« Ámde szemet hunyva az inductio nem teljes volta felett és a bizonyítást teljes erejűnek véve, azt kérdem: mire hallgattak azok, kik az *aszály, szabály* stb. szókat alkották (mert megjegyzendő, hogy ezek sem valami nagyon régi keletűek), ha azon nyelvalkotó szellem sugallatára nem, melyet rövidebben nyelvérzéknek mondunk?

Általában, mikor a nyelvtudomány a népnyelvre és a remekírók tanúbizonyságára hivatkozik, nemde az is azon föltevésben történik, hogy azokban a nemzeti nyelvérzék legtisztábban nyilatkozik?

Csakis ezen sarkigazság tekinteten kívül hagyása mellett fájúlhatott el az az alapjában igen is jogosult mozgalom oda, hogy, a mint ma áll, *nemzetünk félszázados összes szellemi munkája van megtámadva és pusztulással fenyegetve.*

Úgy vélekedem, hogy nem mondok sokat, ha Vörösmartyról azt állítom, hogy a magyar beszéd művészi alakításában minden előzőit felülmúlta; azt sem fogja, úgy hiszem, senki sem tagadni, hogy Vörösmarty nyelvében nemcsak finom szépérzék, hanem a legerősebb nemzeti érzület lüktet, szóval, hogy beszéde minden ízében magyar. S ime mit tapasztalunk?

Rá nyitok összes munkáinak 6-ik kötetében a Széchenyi »Kelet népé«-ről írt ismertetésére, mely Vörösmartynak egyik legbecsesebb prózai műve, és mindjárt az első lapon következő neologismusokat találom: *körülmény, hiány, szellemi szegénység, lényeges, elv, reményteljes, láthatár, elfoglalni képes, érdek, érdekes, életteli, cikk, vezércikk, vetély, újabbság, múlt-kony, ellenőrség, visszhang, jelenleg.* E kifejezések közül a »Nyelvőr« nézetei szerint egy-kettő ha használható, a többi mind szemén-szedett barbarizmus, és jobb lett volna nem születniök, mert csak a tiszta magyarság megszépülésére szolgálnak.

De már most kérдем: Kire és mire támaszkodják a nyelvbuvárlat, ha Vörösmartyra nem lehet? Ha tiszta magyarság dolgában Vörösmarty sem megbízható, kiben bizzunk? — Hallom az ellenvetést: Bizzunk a tudományban! De hát épen az a kérdés, hogy a tudomány mire építsen? — A régi irodalomra, codexekre? No bizony, ha Vörösmarty tiszta magyarságát megvesztegethette a kor újítási iránya, mit tartunk akkor a codexek nyelvéről, melynek minden ízén megérzik a romlott latinság befolyása, és pl. a müncheni codexben ilyest is olvashatni: Máriának fel mennybe vétele? — A nép nyelve magában szintén nem megbízható; nem csak azért, mert a különböző vidékek szerint változó, hanem különösen azért nem, mert abban a nyelv minden sajátágos szépségei, tősgyökeres magyarságú szólásmódjai mellett annyi mindenféle gyom is burjánzik, annyi a ficzamadott kocsintás, hogy az irodalmi nyelv útmutatása nélkül, alig lehetne benne eligazodni. S így ott vagyunk ismét az irodalomnál, melynek illetékességét Vörösmartyban láttuk megtámadva lenni. Szóval: magunk alatt vágjuk a fát, ha a Nyelvőröket követve, közel múltunk szellemi hagyatékát, hogy jogi nyelven szóljak, csak cum beneficio inventarii vesszük át.

Vigyázzunk, hogy oly kincset ne játszunk el, mely egyszer elveszve, többé vissza nem szerezhető soha.

Mint a szerelemnek csak egy tavasza van, úgy nemzet klasszikai kort csak egyszer él. Nemzeti irodalmunk klasszikai kora e század harmadik tizedével kezdődött s alighanem Aranynyal végződik. Már pedig ha nyelvészkedésünk mai

irányát folytatjuk s a tudomány még ki nem forrott, kétes értékű adatait szent axiomákként az ifjúság eleibe tálaljuk, még megérhetjük, hogy klasszikai korunk íróit mind egyetemben a sutba kell vetnünk.

Tisztelt Akadémia! Ez nem a haladás útja; mert a haladásnak folytonosság a törvénye és abban sarkallik, hogy a múlt vívmányait jövő fejlődések biztos alapjául vesszük. Kiváltképen szellemi munkás mindig azzal a tudattal dolgozik, hogy a mi szépet és igazat alkot, az *αγνηα εις αιων*, arra a jövő nemzedék tovább fog építeni. Ha minden nemzedék elől kezd a munkát, akkor soha sem végeznénk semmit.

Különösen nagy nyomatékú a folytonosság a nyelvfejlődés terén, hol a haladás kiváltképen abban áll, hogy a fogalmaknak bizonyos kifejezések által történő jelölésére nézve hosszabb és több oldalú használat folytán mentül biztosabb megállapodás jön létre; mert csak úgy s akkor válik a szó azzá, a mivé lennie kell, a szellem kész közege, a közlekedés hasznavehető eszköze s a társas élet forgalmának mintegy folyó pénzévé; akkor nyer a nyelv arculata állandó kifejezést, lesz biztos jellege. Minthogy pedig a nyelvészkedés mostani irányánálunk e céltól inkább távol ejt, mintsem azt megközelíteni segítené, azért tartottam kötelességemnek e felszólalást.

Negyedik kötet. 1873—1875.

I. Szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. Brassai Sámuel r. tagtól 1874. 151 l. 40 kr. — II. Szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálymik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. Szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak művelése hazánkban. Székfoglaló Bartal Antal l. tagtól 1874. 182. l. 40 kr. — IV. Szám. A határozott és határozatlan mondatról. Barna Ferdinánd l. tagtól 1874. 31 l. 20 kr. — V. Szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. Dr. Goldziher Ignácztól. 1874 42 l. 20 kr. — VI. Szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban 1874-ben tartott nemzetközi gyűléséről. Hunfalvy Pál r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanférfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. Budenz József r. tagtól. 1875. 23 l. 15 kr. — VII. Szám. Az új szókőről. Fogarasi János r. tagtól 15 kr. — VIII. Szám. Az új magyar orthologia. Toldy Ferencz r. tagtól. 1875. 28 l. 15 kr. — IX. Szám. Az ik-es igékről. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 32 l. 15 kr. — X. Szám. A nyelvújításról. Szarvas Gábor l. tagtól. 1875. 25 lap. 15 kr.

Ötödik kötet. 1875—1876.

I. Szám. Nyelvészkező hajlamok a magyar népnél. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. Szám. A neo- és palaeologia ügyében. Brassai Sámuel r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. Szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. Barna Ferdinánd lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. Szám. Brassai és a nyelvújítás. Ballagi Mórr. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. Szám. Emlékezésed. Kriza János l. t. felett Szász Károly l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. Szám. Művészet és nemzetiség. Bartalus István l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. — VII. Szám. Aeschylus. Telfy Iván lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. Szám. A mutató névmás hibás használata. Barna Ferdinánd l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. Szám. Nyelvtörténelmi tanulságok a nyelvújításra nézve. Imre Sándor l. tagtól 1876. 97 l. 60 kr. — X. Szám. Bérczy Károly emlékezete. Arany László l. tagtól 10 kr.

Hatodik kötet. 1876.

I. Szám. A lágy aspiraták kiejtéséről a zendben. Mayr Auréltól.	10 kr.
II. Szám. A mánduk szertartásos könyve. Bálint Gábortól.	10 kr.
III. Szám. A rómaiak satirájáról és satirairóikról. Dr. Barna Ignác l. tagtól.	20 kr.
IV. Szám. A spanyolország arabok helye az iszlám fejlődése történetében összehasonlítva a keleti arabokéval. Goldziher Ignác l. tagtól.	50 kr.
V. Emlékezésed Jakab István l. t. fölött. Szász Károly r. tagtól.	10 kr.
VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. Szilágyi István l. tagtól. II. Vaszary Kolozstól. III. Révész Imre l. tagtól.	60 kr.
VII. Emlékezésed Mátray Gábor l. t. felett. Bartalus István l. tagtól.	10 kr.
III. A mordvaik történelmi viszontagságai. Barna Ferdinánd l. tagtól.	20 kr.
IX. Eranos. Telfy Iván lev. tagtól.	20 kr.
X. Az ik-es igékről. Joannovics György l. tagtól.	40 kr.

Hetedik kötet.

I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. Barna Ferdinánd l. tagtól	50 kr.
II. Podhorszky Lajos, magyar-sinai nyelvhasonlítása. Budenz József r. tagtól.	10 kr.
III. Lessing (székfoglaló). Zichy Antal lev. tagtól.	20 kr.
IV. Kapcsolat a Magyar és szuomi irodalom között. Barna Ferdinánd, lev. tagtól.	10 kr.

V. Néhány ösműveltségi tárgy neve a magyarban. Barna Ferdinánd l. tagtól.	30 kr.
VI. Rankavis Kleon új görög drámája. Télfy Iván lev. tagtól. Ára	30 kr.
VII. A nevek uk és ük személyragairól. Imre Sándor l. tagtól.	20 r.
VIII. Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. Ballagi Mór r. tagtól	20 kr.
IX. A török-tatár nép primitív culturájában az égi testek. Vámbéry Ármin r. tagtól.	10 kr.
X. Batori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló.) Volf György l. tagtól	10 kr.

Nyolczadik kötet.

I. Corvin-codexek. Dr. Ábel Jenő től.	60 kr.
II. A mordvaiak pogány Istenei és ünnepi szertartásai. Barna Ferdinánd l. tagtól	50 kr.
III. Orosz-lapp utazásomból. Dr. Genetz Arvid től	20 kr.
IV. Tanulmány a japáni művészetről. Gróf Zichy Ágost től.	1 frt.
V. Emlékbeszéd Pázmándi Horvát Endre 1839-ben elhunyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmádon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta Szász Károly r. t.	10 kr.
VI. Ukkonpohár. A régi magyar jogi szokásnak egy töredéke. Hunfalvy Pál r. tagtól.	20 kr.
VII. Az úgynevezett lágy aspiráták phoneticus értékéről az ó-indben. Mayer Aurel től.	60 kr.
VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. Dr. Ábel Jenő től.	80 kr.
IX. Ujperzsa nyelvjáráások. Dr. Pozder Károly től.	50 kr.
X. Beregszászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló Imre Sándor r. tagtól	30 kr.

Kilenczedik kötet.

I. Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. Budentz J. r. tagtól	10 kr.
II. A Boro-Budur Jáva szigetén. Dr. gróf Zichy Ágost l. tagtól.	40 kr.

A HELYES MAGYARSÁG ELVEI

IRTA

PONORI TEWREWK EMIL.

TARTALMA:

I. A nyelv mivoltáról. II. Nyelvünk viszontagságáról. III. Idegen szavaink. IV. Nyelvérzék és népetymologia. V. Purismus. VI. Neologismus. VII. Mondattan. VIII. A fordításról. IX. A helyes magyarság elvei.

Ára 50 kr.

A magyar nyelvújítás óta divatba jött idegen és hibás szólások bírálata,

tekintettel

az ujitás helyes módjára.

Irta

Imre Sándor,

a magy. tud. Akadémia l. tagja.

TARTALOM:

Bevezetés. — I. Hangtani ujitások. — II. Szóragozás. — III. Szóképzés. — IV. Szófüzés. — V. Stíl.

Ára 1 frt.